

RAZVITAK ODRŽIVOGA TURIZMA: INTEGRACIJA PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE U TURISTIČKE PROIZVODE – STUDIJA SLUČAJA PRLEKIJA

Tomi Špindler
Marko Koščak

Sažetak

Prlekija je pretežno ruralno područje u sjeveroistočnom dijelu Slovenije, koje pokriva istočni dio Slovenskih gorica i obuhvaća područje između rijeka Mure i Drave. To je kulturno, jezično i povijesno zaokruženo i homogeno područje, podijeljeno između dva administrativna područja Pomurja i Podravja. Područje ima bogatu prirodnu i kulturnu baštinu te velike mogućnosti za razvoj kvalitetnih i održivih turističkih proizvoda. Ti turistički proizvodi mogu poslužiti kao atraktivna dodatna turistička ponuda za goste hotela koji dolaze u sjeveroistočni dio Slovenije ili u susjednu Austriju. U ovom su radu autori prvo analizirali bivšu i trenutnu turističku situaciju u Prlekiji u obliku detaljne SWOT analize. Zatim su prikupili podatke: o nepokretnoj kulturnoj baštini, koja uključuje arhitektonsku baštinu, memorijalnu baštinu, vrtno-arhitektonsku baštinu, baštinu naselja i kulturni krajolik; o muzejima, koji uglavnom čuvaju i predstavljaju pokretnu i životopisnu baštinu Prlekije; o prirodnoj baštini koja pokriva prirodne vrijednosti, područja Natura 2000 i zaštićena područja Prlekije. Smatraju da je kroz popis prirodne i kulturne baštine cijele Prlekije moguće spojiti različite točke interesa u zajedničkim turističkim proizvodima. Stvaranjem učinkovitoga partnerstva, znači povezivanje i suradnju s različitim turističkim organizacijama, kao i pojedincima iz turističkoga sektora, novi, atraktivni turistički proizvodi mogu se stvoriti povezivanjem turističkih točaka na području nekoliko općina. U radu su autori utvrdili mogućnosti integriranja prirodne i kulturne baštine u proizvode održivoga turizma na području Prlekije. Na temelju prikupljenih podataka pripremili su i primjere novih turističkih proizvoda na području baštine.

Ključne riječi: održivi turizam, seoski turizam, prirodna baština, kulturna baština, turistički proizvodi, Prlekija.

UVOD

UNWTO (2005: 11–12) definira održivi turizam kao turizam, koji uzima u obzir svoje sadašnje i buduće ekonomske, društvene i ekološke utjecaje. Istodobno, zadovoljava potrebe posjetitelja, industrije, okoliša i domaćina. Održivi turizam optimalno koristi ekološke resurse koji su ključni element u razvoju turizma, čuva bitne ekološke procese i pomaže kod očuvanja prirodne baštine i biološke raznolikosti. Održivi turizam poštuje sociokulturnu autentičnost domaćina, čuva kulturno nasljeđe i tradicijske vrijednosti i doprinosi interkulturalnom razumijevanju. Održivi turizam pruža uspješne i dugoročne gospodarske aktivnosti, čime se pružaju socijalne i ekonomske koristi. Ove prednosti trebaju biti pravedno raspoređene među svim dionicima. Takav turizam također ima pozitivan učinak na trajno zapošljavanje i mogućnosti zarade domaćinu i doprinosi smanjenju siromaštva. Održivi turizam mora održati visoku razinu turističkoga zadovoljstva i pružiti značajno iskustvo za turiste, osnažiti njihovu svijest o pitanjima održivosti i promovirati praksu održivog turizma među njima. Održivi razvoj turizma

zahtijeva informirano sudjelovanje svih relevantnih dionika, kao i snažno političko vodstvo kako bi se osigurala široka participacija i postizanje konsenzusa. Postizanje održivoga turizma je stalan proces i zahtijeva kontinuirano praćenje utjecaja, uvođenje potrebnih preventivnih i/ili korektivnih mjera, gdje je to potrebno.

Koncept održivoga razvoja je pristup kojim nastojimo uravnotežiti prednosti ili ishode industrije s ulaganjima i ograničenjima. Potrebno je osigurati postojanje industrije bez uništavanja sredstava o kojima ovisi. Goeldner i Ritchie (2009) sumiraju održivi razvoj kao učinkovit model za budućnost. U okviru ovog modela, moramo osigurati da lako zamijenimo ono što iskoristimo, te da se u procesu potrošnje ne stvaraju nusprodukti koji zagađuju ili uništavaju ekosustave o kojima ovise buduće generacije. U turističkom sektoru to se odnosi na brigu o prirodnom i izgrađenom okolišu na način koji će osigurati nastavak postojanja i prosperiteta ovog okoliša.

Uzimajući u obzir održivi razvoj destinacije, turizam može imati pozitivan učinak na pojedina područja i točke prirodne i kulturne baštine. Turizam može biti pokretačka snaga očuvanja povijesne i kulturne baštine i promicanja umjetnosti, obrta i drugih kreativnih aktivnosti unutar zajednice. Osiguravajući izvor prihoda koji se temelji na lokalnoj kulturi, turizam može poticati zajednice da više cijene svoju kulturnu baštinu. Prihodi od turizma predstavljaju važan dio sredstava namijenjenih očuvanju zaštićenih područja. Turizam predstavlja izvor prihoda i na taj način može potaknuti zemljoposjednike da na održiv način upravljaju zemljištem, očuvaju prirodu ili proizvode organsku hranu. Ti faktori predstavljaju važan dio modernog turizma (UNWTO 2005: 38–42).

Šmid Hribar (2014) kaže da među baštinu ubrajamo različite stvari oko nas. Baština može biti materijalna ili neopipljiva, može biti dio prirode ili plod ljudskog rada i kreativnosti.

Sve ove elemente uključuje „baštinski turizam“ koji uz pomoć baštine pridonosi stvaranju jedinstvenoga odredišta i time predstavlja ključ privlačenja posjetitelja. Baština također ima povezujuću ulogu. Istu ili sličnu baštinu može dijeliti nekoliko mjesta, općina ili regija. Povezivanjem mjesta slične baštine mogu se stvoriti novi atraktivni turistički proizvodi koji nisu ograničeni na umjetno uspostavljene granice mjesta, općine ili države (Michigan State University 2015).

Odnos između turizma i baštine nekog područja od velike je važnosti. Turizmom možemo pridonijeti podizanju svijesti i nastojanju da očuvamo baštinu. S druge strane, kvaliteta prirodne i kulturne baštine jednako je važna za stvaranje gospodarskog prosperiteta kroz turizam. Istodobno, stupanj očuvanosti baštine utječe na kvalitetu života u lokalnim zajednicama i iskustvo posjetitelja (Komisija Europskih zajednica 2007: 16).

Komisija Europskih zajednica (2007: 16) navodi prirodna i kulturna dobra važna za turizam, a to su:

- kvaliteta i raznolikost prirodnih krajolika
- kulturni krajolici stvoreni od strane čovjeka kojima je Europa posebno bogata
- pojedina mjesta povijesne i kulturne baštine

- biološka raznolikost – flora i fauna, kopno i more
- živa kultura i lokalni specijaliteti – umjetnost, obrt, kuhinja, jezik – događaji i festivali.

Primožič (2010) primjećuje da je očuvanje i valorizacija baštine primarni potencijal održivoga turizma i najveća konkurentna prednost slovenskoga i europskoga turizma na svjetskom turističkom tržištu.

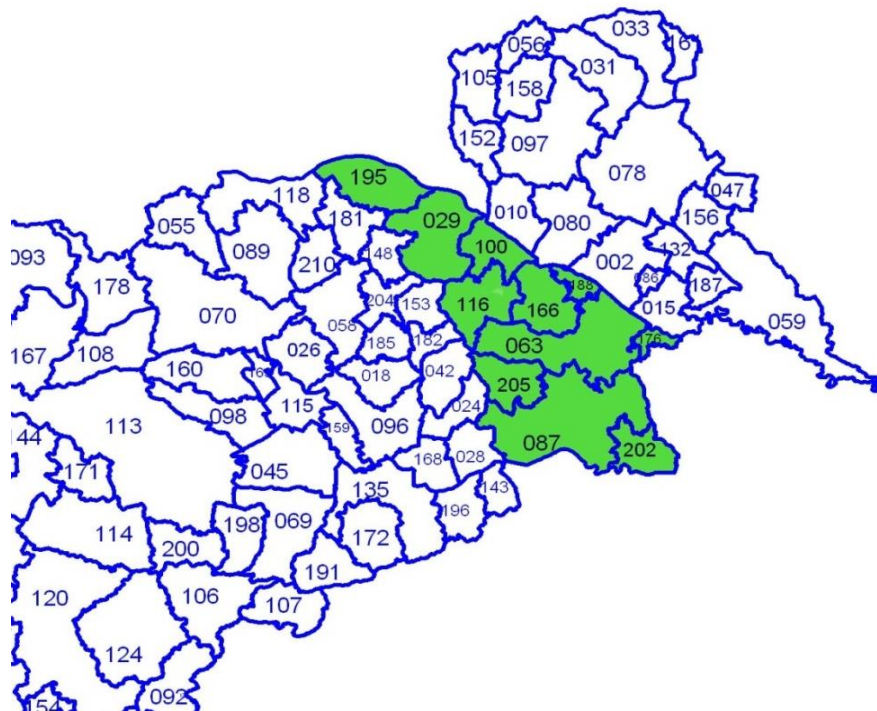
Autori smatraju također da područje u Sloveniji, zvano Prlekija, ima bogatu prirodnu i kulturnu baštinu i velike mogućnosti za razvoj kvalitetnih i održivih turističkih proizvoda. Za potrebe ovog članka identificirali smo mogućnosti integracije prirodne i kulturne baštine u proizvode održivoga turizma na području Prlekije. Prikupljeni su podaci o kulturnoj i prirodnoj baštini u Prlekiji i time je pripremljena osnova za formuliranje novih turističkih proizvoda integrirajući baštinu u najvećoj mogućoj mjeri.

1. OPIS PODRUČJA – PRLEKIJA

Put kroz Prlekiju vodi po brdima južnoga dijela Slovenskih gorica i spušta se u bogate plodne ravnice sve do rijeke Mure. Područje između Mure i Drave poznato je po slici brižno kultiviranoga kulturnog krajolika. Prlekija je uvijek bila prepoznatljiva po utrkama konja, po svojim termalnim izvorima, izvrsnoj kuhinji, bućinom ulju i po gostoljubivosti ljudi. Centar pokrajine predstavlja grad Ljutomer (Općina Ljutomer 2015).

Prema podacima iz regionalnoga razvojnog programa, Prlekija je naziv za istočni dio slovenskih brda i kraj Mure i Drave. Prlekija se proteže na području Apaškog i Murskog polja, Ljutomersko-ormoških i Radgonsko-kapelskih brda, doline rijeke Ščavnica, središnjih Slovenskih gorica između rijeka Pesnica i Ščavnica, doline rijeke Pesnice, Ptujskih brda i Ptujsko-ormoških polja. Prlekija je kulturni, jezični i povijesno zaokružen te homogen prostor, podijeljen između dvije administrativne regije. To su Pomurje i Podravje (Javna razvojna agencija Općine Ormož, Prleška razvojna agencija, PORA Gornja Radgona 2013: 12).

Slika 1. Prikaz općina Prlekije

Izvor: SURS, GURS, 2015.

Područje je definirano dvama vrstama krajolika:

- Niska područja između Mure, Drave i Ščavnice

U nizini Prlekije nalaze se Donje dravsko polje, Mursko polje, Radensko polje i Apaško polje. Krajolik uz rijeke je vrlo raznolik. Područje uz rijeku Muru je biotički iznimno bogato, isprepletano s mrtvim rukavcima i puno močvara. Isto vrijedi i za donji dio Drave. Naselja su nastala uz potoke na ravnici. Periferna i osamljena naselja uz južni dio Slovenskih gorica zadržala su prijašnji izgled. Pogled s brežuljaka prema nizinskom dijelu daje dojam snažne šumske i krajobrazne raznolikosti (Javna razvojna agencija Općine Ormož, Prleška razvojna agencija, PORA Gornja Radgona 2013: 12–13).

- Sjeveroistočni dio Slovenskih gorica

Ovaj krajolik uglavnom je obilježen vinogradima koji su utjecali na naseljavanja na vrhove brda. Domaćinstva su uglavnom okružena voćnjacima, ispod njih su vinogradi, zatim polja, a na dnu su livade. Livade ponekad okružuju žive granice kojima dominiraju joha i vrba. (Javna razvojna agencija Općine Ormož, Prleška razvojna agencija, PORA Gornja Radgona 2013: 13).

Regija Prlekija nema zajednički administrativni i politički centar. Tri grada Gornja Radgona, Ljutomer i Ormož predstavljaju urbani dio Prlekije, dok ostatak grada, osim Radenaca, obilježava seoski karakter. Nijedan od tri administrativna središta nema status gradske općine (Javna razvojna agencija Općine Ormož, Prleška razvojna agencija, PORA Gornja Radgona 2013: 13).

2. TURIZAM U PRLEKIJI

Turizam kao jedna od najperspektivnijih industrija ima veliki potencijal za razvoj na području Prlekije, gdje se može naći bogata prirodna i kulturna baština uz već uspostavljene turističke destinacije. Tradicija vinogradarstva i voćarstva, gostoljubivost ljudi i pravilna gradnja infrastrukturnih mogućnosti su prilike koje se mogu iskoristiti i povezati u kvalitetne integrirane turističke proizvode.

Zbog raznolikosti reljefa i očuvane prirodne baštine, ovo područje je zanimljivo za razvoj zelenog ili prirodnog turizma i za provod aktivnoga odmora. Kroz Prlekiju vode brojni različiti tematski putovi, poput vinske ceste, planinskih staza, pješačkih staza, poučnih i biciklističkih staza. Bogata kulturna baština također je važan element turizma. Postoje tri povijesno važna gradska središta i mnogi kulturni spomenici, kao što su muzeji, dvorci, crkve, kapele te ostale znamenitosti. Na području Prlekije postoje tri velike vinarije s dugom tradicijom, to su Radgonske gorice, Kapela i Puklavec Family Wines. Svi imaju izvrsnu kvalitetu vina. Pored velikih vinskih podruma u ovoj regiji postoje i mnogi mali vinogradari koji postižu visoke rezultate na ocjenjivanju vina. Uz uspješne vinogadare i kvalitetna vina Prlekija je poznata i po svojoj domaćoj kuhinji. Dodana vrijednost u ponudi ovog područja svakako su i vinogradarstvo, mlinovi, uljari i voćarstvo. Turističke farme omogućavaju posjetiteljima kupnju autohtonih proizvoda i mogućnost kušanja autentičnih kulinarskih delicija. Za bolje snalaženje i više posjeta turističkim gospodarstava nalaze se i označene staze za pješaćenje i vožnju biciklima koje vode pored ovih domaćinstava. Općine organiziraju velike događaje koji su dio turističke ponude tijekom cijele godine. Ti događaji imaju sportski, kulturni i zabavni karakter. Svake godine na području Prlekije organiziraju se mnoge vrste događanja, većina su tradicionalna i odnose se na kulturnu baštinu područja (Agencija za javne razvoj Ormož, Prlekiji razvojna agencija, PORA Gornja Radgona, 2013: 24). Jedan od glavnih potencijala za razvoj lječilišnoga turizma u Prlekiji je vruća toplinska i osvježavajuća mineralna voda. Zdravstveni turizam pruža priliku za podizanje kvalitete života lokalnoga stanovništva. U Prlekiji su razvijena tri kupališta s termalnom vodom, Zdravilišće Radenci, Terme Banovci i Bioterme Mala Nedelja.

3. METODE I ISTRAŽIVANJA

Za potrebe ovoga rada napravljena je SWOT analiza područja, dok su podaci o točkama kulturne i prirodne baštine dobiveni kroz nekoliko nacionalnih i regionalnih registara.

Swot analiza područja

SWOT analiza obuhvaća snage, slabosti, mogućnosti i prijetnje koje se mogu primijeniti na mnoga područja. Nakon analize potrebno je uložiti napore kako bi se uklonile slabosti i pokušale izbjeći opasnosti. Istodobno, moramo se temeljiti na prednostima i pokušati iskoristiti mogućnosti. Ispod su prednosti, nedostaci, mogućnosti i opasnosti povezane s baštinskim turizmom na području Prlekije.

PREDNOSTI

Oživljavanje starih zanata i tradicionalnih kulinarskih umjetnosti

Stari zanati i kulinarstvo predstavljaju važan dio kulturne baštine. Kupci vole kušati tradicionalne domaće proizvode i poštovati napore proizvođača. Stari obrti prikazani su u brojnim muzejima na području Prlekije, a također su uključeni u mnoge događaje.

Područje vinograda

Područje Ljutomer-ormoške gorice, Radgonsko-kapelske gorice i Slovenske gorice, vrlo je prikladno za vinogradarstvo. Prikladna nadmorska visina, teren, sastav tla, sunčano mjesto i ugodna klima uvelike utječu na kvalitetu proizvedenog vina. Vinogradarstvo na području Prlekije je dugogodišnja tradicija i kao takva također je važna za prepoznatljivost krajolika.

Proporcionalno očuvanje prirodnog okoliša i biološke raznolikosti

Postoje mnoge točke i područja prirodnih vrijednosti, područja Natura 2000 i zaštićenih područja na području Prlekije. Ovaj prirodni okoliš treba sačuvati, a istodobno ih uključiti na održiv način u turističkoj ponudi.

Bogata prirodna i kulturna baština

Prlekija obuhvaća mnoge lokalitete prirodne i kulturne baštine koji se sve više uključuju u turističke proizvode destinacije, najviše u kontekstu biciklističkih, pješačkih i općenito turističkih ruta.

Zemljopisna varijabilnost terena

Brdovit dio Prlekije, posađen vinogradima, privlačan je za izletnički turizam. To je prednost u razvoju turizma i dodatnih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima.

Poznate ličnosti

Prlekija je bila dom mnogih slavni osoba koje su radile na različitim poljima. Nasljeđe tih ljudi mora se sačuvati i prezentirati posjetiteljima Prlekije kroz turističke proizvode.

SLABOSTI

Neusklađena i loša integracija pružatelja turističkih usluga, bez zajedničkih promotivnih aktivnosti, ne postoji zajednički brend

Trenutno, turoperatoru su prilično nepovezani i stoga ostaju neprepoznatljivi. Važno je da se sve ideje i zahtjevi kombiniraju u jednu turističku ponudu koja će predstavljati priču o Prlekiji. Nedostatak organizacije i nemogućnost povezivanja različitih aktera također se odražava u turističkoj ponudi. Mnogi pružatelji usluga žele zadržati posjetitelje samo na kućnom pragu i ne vide korist u povezivanju s drugim pružateljima turističkih usluga. Kao rezultat toga, nedostaje turističkih programa i paketa koji bi uključivali širu ponudu. Loše umrežavanje je također među općinama Prlekije, koje bi trebale povezati cijelo područje.

Nedovoljno uključivanje i eksploatacija prirodne i kulturne baštine u oblikovanju cjelovitih turističkih proizvoda destinacije

S obzirom na veliki broj zabilježenih jedinica prirodne i kulturne baštine na području Prlekije, uključivanje ove baštine u turističke proizvode je nedovoljno. U velikoj mjeri su kulturni objekti i prirodni prostori zanemareni ili napušteni, a oni bi mogli predstavljati važna turistička mjesta.

Nema dovoljno smještaja

Na mnogim mjestima na području Prlekije nedostaje smještajnih kapaciteta. Postoji samo nekoliko soba za individualne goste. Problem nastaje kada dođe turistički autobus jer postoje rijetke destinacije s dovoljnim brojem smještajnih kapaciteta. Smještajni kapaciteti izvan turističkih središta su niski, pa se stoga vlasnici poljoprivrednih gospodarstava trebaju poticati na početak komplementarnih aktivnosti u turizmu, čime se povećava broj turističkih gospodarstava s mogućnošću noćenja.

MOGUĆNOSTI

Povezivanje sa susjednim zemljama

Povezivanje sa susjednim zemljama i stvaranje zajedničkih turističkih proizvoda važno je za sve sudionike. S povezivanjem prirodne i kulturne baštine određenog područja možemo prekidati umjetno izgrađene granice među zemljama.

Zajednički nastup na tržištu pod jedinstvenim turističkim brendom

Općine, turističke organizacije i razvojne agencije trebaju nastojati stvoriti jedinstven turistički brend koji bi obuhvatio cijelo područje Prlekije. Na taj će se način promicati cijela Prlekija, a ne samo određeni pružatelji usluga. Prlekija nije dobro poznata u Sloveniji, zbog čega je potrebno uložiti više u promotivne aktivnosti. Ovo područje treba intenzivnije nastupati pod zajedničkim imenom Prlekija kao zelenom destinacijom u Sloveniji, koja naglašava održivi razvoj. Područje Prlekije trebalo bi predstaviti široj javnosti.

Iskorištavanje vodnoga potencijala rijeka Mure i Drave i drugih vodenih površina (Ščavnica, Blaguško jezero, Gajševo jezero, šljunčare...)

Na području Prlekije možemo naći veliki potencijal u vodenim površinama koje nisu dovoljno uključene u turističku ponudu. Ove vodene površine nude mogućnost aktivnog odmora. Međutim, ne smijemo zaboraviti održivu orijentaciju turizma.

Integracija svih potencijalnih prirodnih i kulturnih znamenitosti u cjelovite turističke proizvode

Bogata kulturna i prirodna baština je još jedna prilika za razvoj turističke ponude u Prlekiji. Postoje tri povijesno važna gradska središta i mnogi kulturni spomenici, kao što su muzeji, dvorci, crkve, kapele, znamenitosti. Pravilna obnova tih objekata, integracija u turističku ponudu i oživljavanje kulturnih tradicija važni su elementi za razvoj nezavisnih turističkih proizvoda. Veliki turistički potencijal također je prirodna baština, jer okoliš sa svojom raznolikošću pruža mogućnosti za razvoj turističke infrastrukture.

Revitalizacija propadajućih i dodavanje sadržaja postojećim kulturnim građevinama

Neophodno je usredotočiti se na revitalizaciju kulturne baštine, osobito kroz obnovu i očuvanje arhitekture ovog područja, posebno one građevine od povijesne važnosti. Ulaganje u obnovu arhitektonske baštine omogućilo bi zastarjelim objektima da postanu privlačne turistima.

PRIJETNJE

Onečišćenje okoliša

Neadekvatni razvojni programi mogu dovesti do povećanja onečišćenja okoliša. Moramo nastojati stvoriti održive turističke proizvode, mijenjati prirodu što je manje moguće i podići svijest o zaštiti prirode turistima. Na taj ćemo način očuvati prirodna bogatstva budućim generacijama.

Nelojalna konkurencija između turističkih organizacija

U turizmu, razlike između pojedinih pružatelja usluga mogu se brzo pojaviti u pogledu posjeta, prodaje proizvoda, veće performanse itd. To može dovesti do zavisti i nepoštenosti, kao i prekida suradnje. Takav način razmišljanja za turizam sigurno nije ohrabrujući.

Bez obzira na mišljenje lokalnoga stanovništva

Važno je uključivanje lokalnog stanovništva u pripremu razvojnih programa i razmatranje njihovih želja, potreba, vizije i mišljenja. Lokalno stanovništvo ima veći smisao i viziju budućeg razvoja za odredišta na kojem žive. Turističke tvrtke mogu raditi bez uzimanja u obzir mišljenja lokalnog stanovništva, ali turizam nikada neće živjeti kao da lokalna zajednica živi s turističkim odredištem. Problem također proizlazi iz nezainteresiranosti lokalnog stanovništva za turizam.

Loše planiranje projektnih sredstava

Različite institucije pružaju pomoć pri dobivanju financijskih sredstava. Međutim, događa se da ljudi često nisu informirani ili ne mogu prezentirati svoje ideje na kvalitetan način. Zatim postoji komplicirana dokumentacija koja još otežava dobivanje sredstava.

4. RASPRAVA

Bogata kulturna i prirodna baština jedna je od mogućnosti za razvoj turističke ponude u Prlekiji. Postoje tri povijesno važna gradska središta i mnogi kulturni spomenici, kao što su muzeji, dvorci, crkve, kapele, znamenitosti. Mnogi od tih objekata predstavljaju potencijalne atrakcije za turiste, a nisu još u velikoj mjeri uključeni u turističku ponudu. Pravilna obnova tih objekata, integracija u turističku ponudu i oživljavanje kulturnih tradicija važni su elementi za razvoj nezavisnih turističkih proizvoda. Bilo bi neophodno usredotočiti se na revitalizaciju kulturne baštine, osobito kroz obnovu i očuvanje arhitekture ovog područja, posebno građevina od povijesne važnosti. Ulaganje u obnovu arhitektonske baštine omogućilo bi zastarjelim objektima privlačenje turistima.

Veliki turistički potencijal također je prirodna baština, jer okoliš sa svojom raznolikošću pruža mogućnosti za razvoj turističke infrastrukture.

Razvoj turizma na području Prlekije je neophodan, ali ne smijemo zaboraviti na održivost i naglasiti razvoj održivoga turizma. Potrebno je povećati broj turističkih posjeta, a istovremeno povećati broj radnih mjesta u turizmu i očuvati postojeće. Međutim, tijekom intervencija u okolišu ne smijemo zaboraviti odgovorno ponašanje spram lokalne zajednice i kulturne baštine. Prlekija ima bogatu tradiciju domaćih zanata. Potrebno je nastojati da turisti i lokalni stanovnici kupuju lokalne proizvode i tako osiguraju dodatni izvor prihoda za ovo okruženje. Turizam mora zaposliti lokalne ljude i aktivno sudjelovati u životu i djelovanju lokalnih zajednica.

Potrebno je razviti turističke proizvode koji povezuju poznata odredišta kao što su Radenci, Banovci, itd., s manje poznatim turističkim atrakcijama. To bi stvorilo nove uzbudljive turističke proizvode, a pomaže podići profil manje poznatih mjesta u Prlekiji, koje svakako posjeduju bogatu prirodnu i kulturnu baštinu.

Stoljeća bogate povijesti ostavile su trag na kulturi gastronomije i izvrsnim vinima. Nažalost, Prlekija se rijetko nalazi na gastronomskih kartama. Prlekija nudi veliki gastronomski i vinski potencijal, stoga je potrebno održati i nadopuniti ovaj vid turizma.

U općinama i selima u Prlekiji održavaju se brojni događaji tijekom godine, gdje se izražava tradicija Prlekije. Treba nastojati održati takve događaje na visokoj razini i stvoriti nove događaje na temelju baštine ovog područja.

Ovo je pretežito ruralna regija, pa je stoga potrebno uložiti još više truda da se ona očuva. Potrebno je razviti odgovarajuće okruženje za razvoj dopunskih djelatnosti u poljoprivredi i promicati integraciju poljoprivrede s turističkom ponudom, čime se povećava atraktivnost prirode. To također može povećati broj novih radnih mjesta u ruralnim područjima.

Uz pomoć stvorenog popisa prirodne i kulturne baštine, sastavili smo dva primjera novih turističkih proizvoda, koji su prikazani u nastavku.

5. PRIJEDLOZI ZA NOVE TURISTIČKE PROIZVODE

Tijekom godina razvoja turizma također se mijenjaju stavovi i mišljenja turista. Suvremeni turist ne kupuje samo posjete, putovanja, itd., Već želi doživjeti. Turisti žele jedinstven doživljaj i iskustvo na emocionalnoj razini. Za emocionalne veze turista s atrakcijama odredišta, odgovorne su priče. Što više priča dotakne turista na emocionalnoj razini, veći će dojam ostaviti odredište na njemu. Odredište stoga može povećati prepoznatljivost uključivanjem priča u turističke proizvode i daljnje privlačenje turista. Na području Prlekije možemo pronaći priče koje su već ugrađene u turističke proizvode, priča o Apolloniji, Attili, itd. Tu su i priče koje nisu adekvatno integrirane u samom turizmu. Dolje su dva prijedloga za turističke proizvode koji se prvenstveno temelje na prirodnoj i kulturnoj baštini Prlekije.

5.1. Od bačve do bačve

Prlekija je pokrajina odličnoga vina s dugom tradicijom. Tradicija vinogradarstva datira sve od vremena Rimskoga carstva, što potvrđuju arheološki nalazi vrčeva, pehara i glinenim posudama. Ovo regiju povezuje priču o vinu. U regiji se nalaze tri glavna proizvođača premium i kvalitetnih vina. To su Radgonske gorice d. d., Kapela i Puklavec Family Wines. Vina iz vinarija postižu visoke rezultate na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Put od bačve do bačve vodi kroz četiri podruma. Bogatu kulturnu baštinu nose i gradska središta Prlekije. Na ovom putu također možemo vidjeti gradove Gornja Radgona, Ljutomer i Ormož.

Put od bačve do bačve počinje u Gornjoj Radgoni. Grad Gornja Radgona u Sloveniji i u svijetu poznat je uglavnom po svojim vinima. Radgonske gorice u svojim podrumima proizvode pjenušac od 1852. godine. Prije posjete poznatog vinskog podruma ćemo prošetati gradom. Možemo vidjeti Spittal, zgradu, koja se prvi put spominje 1614., a služi muzejskim zbirkama i izložbama. U neposrednoj blizini nalazi se crkva sv. Petar, koja je bila određena za bogoslužje nakon 1545. godine. U blizini crkve nalazi se spomen, koji je oblikovan kao brončana poprsja devet osoba koje su obilježile regionalne, društvene i kulturne događaje ili ostaviti trag u nacionalnoj znanosti i kulturi. Ispod brda je spomenik u spomen na 10. godišnjicu rata za neovisnost Slovenije s natpisom „Nikad više” na tri jezika. Nakon toga možemo posjetiti vinski podrum Radgonske gorice, gdje se može posjetiti podrum i kušati čašu poznatoga pjenušca.

Od Gornje Radgone onda krenemo prema Paričjaku gdje se nalazi vinski podrum Kapela. Karakteristika ove vinarije je njen kružni oblik i ovo je bio prvi takav vinski podrum u Sloveniji. U prizemlju podruma nalazi se kušaonica gdje možete kušati čašu domaćeg vina.

Nakon posjeta podrumu krećemo prema Ljutomeru. Prije toga zaustavljamo se u jednom od domaćih gostiona i uživamo u ručku. Nakon toga slijedi dolazak u Ljutomer, grad 1. slovenskog Tabora, 1. slovenskog filmskog formata i grad poznat po konjskim utrckama. Šetati se možemo po gradskom trgu, koji je u 2010. godini od strane Slovenske turističke zajednice proglašen najljepšim trgom u Sloveniji.

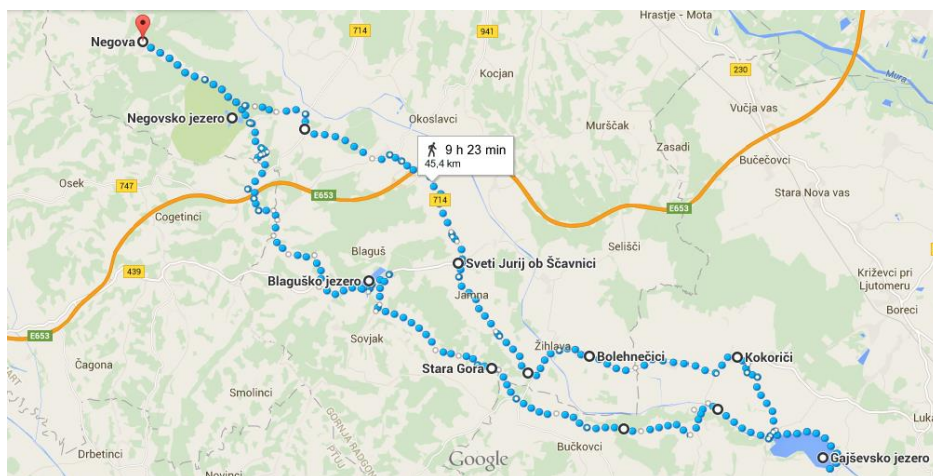
Slijedi obilazak vinskog podruma Ljutomerčan, čiji početci sežu u 1954. godinu. Nakon toga, vozit ćemo se po idiličnim obroncima Jeruzalem i zaustaviti se u Jeruzalemu. Tu ćemo posjetiti Marijinu crkvu, vremena će biti i za kupnju suvenira te za posjet vinarije Jeruzalem. Iz Jeruzalemskih brežuljaka spuštamo se do naše posljednje točke. Posjetit ćemo dvorac Ormož i park, u kojem raste veliki broj raznih vrsta drveća, uključujući i neke egzotične primjerke.

Ormož je također poznat po vrhunskim vinima. U Ormožu se nalazi podrum i sala za degustaciju vina Puklavec Family Wines. Vinski podrum sagrađen je 1967. godine i sastoji se od pet podzemnih etaža, dubine 25 metara. Zato završavamo naš dan s posjetom podruma i uz čašu vrhunskoga vina.

5.2. Biciklistička staza tri jezera

Biciklistička staza tri jezera obuhvaća prirodnu ljepotu Prlekije i točke kulturne baštine. Put počinje u mjestu Negova, gdje se nalaze Dvorac Negova i Marijina crkva. Obje točke vrijedi vidjeti prije odlaska na put. Dvorac Negova je arhitektonska, turistička i poslovna jedinica pogodna za poslovne sastanke, edukativne aktivnosti, događaje i organizaciju proslava i vjenčanja.

Slika 2. Biciklistička staza tri jezera

Izvor: Google, 2018.

Vožnja biciklom nastavlja se prema jezeru Negova, poznatom i po velikom broju lokvanja. Jezero Negova nastalo je spajanjem bivših 14 dvorskih ribnjaka. Jezero je veliko oko 11,3 ha i duboko od 1,5 do 3 metra. Njegova najveća dubina je uz nasip, gdje je duboko do pet metara. Cijeli krajolik pokriva 176,52 ha. Proglašen je zaštićenim parkom prirode zbog geoloških formacija, faune i flore, kulturno-zaštitnih, urbanih i turističkih terena i izvanredne pejzažne ljepote.

Put se zatim nastavlja do jezera Blaguš. Na putu od Negovskog do Blaguškog jezera, možemo se upuštati uz domaće delikatese seoskog domaćinstva Firbas. Jezero Blaguš je popularna izletnička točka i predstavlja ugodno mjesto za odmor.

Put se zatim nastavlja prema Staroj Gori. U bivšoj školskoj zgradi na Staroj Gori nalazi se muzej u kojem su predstavljeni alati, koje su nekoć koristili poljoprivrednici i domaći obrtnici. Istodobno se u prostorijama muzeja nalazi i zbirka stare opreme unutarnjih prostorija seoskih kuća i brojnih drugih predmeta. U blizini muzeja nalazi se i posljednji autentični mlin na vjetar u Sloveniji.

Zatim, uz rijeku Ščavnicu, nastavljamo put do jezera Gajševci. U prvenstveno melioriranoj dolini rijeke Ščavnice ovo jezero predstavlja važan sekundarni vodeni biotop. Na zapadnom rubu jezera, nalazi se trstika, močvarni travnjaci i močvarna šuma na obali. Jezero je usputna stanica i mjesto za zimovanje za mnoge ptice vodarice.

Cesta zatim vodi kroz Kokoriče i Bolehnečice do Sv. Jurija ob Ščavnici. Na putu se nalazi mlin ulja Kocbek, koji nudi razne domaće delicije. Od različitih vrsta ulja do suhe salame i čokolade. Put se zatim nastavlja kroz Sv. Jurij ob Ščavnici natrag do Negovo jezera i Negove.

Vožnja biciklom duga je 45 km, većinom asfaltiranim cestama, a dio puta vodi i makadamskom cestom. Staza je srednje teška.

ZAKLJUČAK

Prlekija predstavlja istočni dio Slovenskih gorica i kraj Mure i Drave. To je kulturno, jezično i povijesno zaokruženo i homogeno područje podijeljeno između dva administrativna područja Pomurje i Podravje.

Postoji i veliki potencijal za razvoj turizma na području Prlekije, jer ovdje je moguće pronaći bogatu prirodnu i kulturnu baštinu, u blizini dobro prepoznatih turističkih odredišta. Područje Prlekije ima prvenstveno zbog svojih prirodnih i kulturnih obilježja velike mogućnosti za razvoj kvalitetne turističke ponude, koja može poslužiti i kao atraktivna dopunska ponuda za hotelske goste koji dolaze iz sjeveroistočnog dijela Slovenije i susjedne Austrije. S integracijom prirodne i kulturne baštine u turističke proizvode, ta se baština ne zanemaruje i pomaže njenom očuvanju. U sklopu rada prikupljale su se točke prirodne i kulturne baštine na području jedanaest Općina Prlekije. Ove točke moraju biti sačuvane i uključene u turističke proizvode.

Također su autori izradili turističke proizvode integracijom prirodne i kulturne baštine, uz istovremeno uzimanje u obzir održivoga razvoja turizma. Uspjeh proizvedenih turističkih proizvoda može se pokazati kada su proizvodi uključeni u ponudu turističkih organizacija. Glavna mjera uspjeha je broj posjetitelja koji će sudjelovati u novonastalim turističkim proizvodima. Drugi faktor je zadovoljstvo posjetitelja. Uvjet za uvođenje novih turističkih proizvoda je zainteresiranost turističkih organizacija. Budući da je riječ o povezivanju točaka na različitim odredištima, važno je povezati turističke organizacije i stvarati nove i atraktivne turističke proizvode. Naravno, nude se i mogućnosti za daljnji razvoj.

Putem popisa prirodne i kulturne baštine cijelog Prlekije moguće je povezati razne točke interesa u zajedničkim turističkim proizvodima. Spajanjem i suradnjom s različitim turističkim organizacijama mogu se stvoriti novi atraktivni turistički proizvodi koji bi povezali turističke točke na području nekoliko općina. Stvaranje turističkih proizvoda koji obuhvaćaju veća područja može dovesti do veće prepoznatljivosti Prlekije kao regije.

I prije svega treba uložiti napore u održivi razvoj turizma i, općenito, cijelog područja. Samo s održivim načinom rada i minimiziranjem intervencija u prirodi moći ćemo sačuvati ovaj bogat krajolik i prirodnu i kulturnu baštinu za buduće generacije.

LITERATURA

- Google (2018), Zemljevid, <https://www.google.si/maps?hl=sl&tab=wl>, (8. 3. 2018)
- Goeldner, C.R., Ritchie, J.B. (2009), *Tourism: principles, practices, philosophies*, John Wiley and Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Javna razvojna agencija Občine Ormož, Prleška razvojna agencija, PORA Gornja Radgona (2013), Območni razvojni program Prlekija 2014-2020.
- Komisija Europskih zajednica (2007), Sporočilo komisije, Program za trajnostni in konkurenčni evropski turizem, Bruselj.
- Michigan State University (2015), Heritage Tourism, Introduction, <http://museum.msu.edu/?q=node/705>, (8. 3. 2018)
- Općina Ljutomer (2015), *O Ljutomeru*, <http://www.obcinaljutomer.si/stran/predstavitev/56>, (10. 3. 2018)
- Primožič, T. (2010), "Trženje dediščine v turizmu na primeru klekljarske zbirke Loškega muzeja Škofja Loka", *Glasnik Slovenskega etnološkega društva*, 50(3/4), 46-52.
- Prlekija-on.net. (2015), Prleško narečje danes, <http://www.prlekija-on.net/lokalno/1278/prlesko-narecje-danes.html>, (5. 3. 2018)
- SURS, GURS. (2015), Občine Republike Slovenije, http://www.stat.si/doc/reg/karte%20zadnje/OB%C4%8CINE_zaslon.jpg, (19. 7. 2015)
- SURS. (2014), Prebivalstvo po starosti in spolu, občine, Slovenija, polletno, http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05C4002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevilo_preb/20_05C40_prebivalstvo_obcine/&lang=2, (10. 3. 2018)
- Šmid Hribar, M. (2014), "Tipologija dediščine", J. Nared, N. Razpotnik Visković (ur.), *Upravljanje območij s kulturno dediščino*, Založba ZRC, Ljubljana, 17-26.
- UNWTO (2005), Making tourism more sustainable: A guide for policy makers, United Nations Environment Programme, Division of Technology, Industry and Economics, Paris.

DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE TOURISM: INTEGRATION OF NATURAL AND CULTURAL HERITAGE IN TOURISM PRODUCTS – THE CASE STUDY OF PRLEKIJA

Abstract

Prlekija is a predominantly rural area in the north-eastern part of Slovenia, that covers the eastern part of Slovenske gorice and embraces the area between Mura and Drava rivers. It is a culturally, linguistically and historically rounded and homogeneous area, divided between two statistical regions, Pomurje and Podravje. The area has a rich natural and cultural heritage and great opportunities for developing quality and sustainable tourist products, which can serve as an attractive supplementary tourist offer for hotel guests coming to the north-eastern part of Slovenia or neighbouring Austria. In this paper, authors initially took a critical look at the past and current tourism situation in Prlekija in the form of a detailed SWOT analysis. Thereafter they collected data on the immovable cultural heritage, which includes architectural heritage, memorial heritage, garden-architectural heritage, settlement heritage and cultural landscape; museums, which largely store and represent the movable and living heritage of Prlekija; and the natural heritage covering natural values, areas of Natura 2000 and protected areas of Prlekija. They suggest that through the list of natural and cultural heritage of the entire Prlekija it is possible to connect various points of interest in common tourism products. Creating an efficient partnership, requires connecting and collaborating with different tourist organizations as well as individuals from the tourism sector. New attractive tourist products may be created by linking tourist points in the area of several municipalities. In this paper they identified the possibilities for integrating natural and cultural heritage into the products of sustainable tourism in the area of Prlekija. Based on the data collected, they also prepared examples of new heritage tourism products.

Keywords: sustainable tourism, rural tourism, natural heritage, cultural heritage, tourism products, Prlekija.

Tomi Špindler, MA

Faculty of Tourism, University of Maribor
Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija
E-mail: tomi.spindler@um.si

Marko Koščak, PhD

Faculty of Tourism, University of Maribor
Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija
E-mail: marko.koscak@um.si